

HOCAM MUHARREM ERGİN'İN ARDINDAN

PROF. DR. AHMET B. ERCİLASUN

İstanbul'un orta yerinde, kocaman bir anfinin arka sıralarına oturmuştu. Heyecanlıydı. Bu büyük şehre bir yıl önce gelmiş, birkaç gün kalmış ve dönmüştü. Bu seferki gelişi, hayatının dönüm noktalarından biriydi. Dört yıl, belki de beş yıl Edebiyat Fakültesinde okuyacak, sonraki hayatını bu yıllar belirleyecekti. Heyecanlıydı. Bu bölümü istiyordu ve kazanmıştı. Hocaların bir kısmını daha İzmir'deyken duymuştu. Ahmet Caferoğlu, Reşit Rahmeti Arat, Mehmet Kaplan, Faruk Kadri Timurtaş... Türk dili onun için bir heyecan kaynağıydı. Daha lise sıralarında dille ilgili birkaç yazı yazmıştı. Hangi eklerle nasıl kelimeler türetildiğini düşünüp dururdu.

Onun adını bir fıkra yazarından öğrenmişti. Yazar onun dil bilgisi kitabını tanıtıyor, bu kitabın nasıl mükemmel bir eser olduğunu anlatıyordu. Heyecanlıydı, çünkü az sonra bu kitabın yazarı anfiye girecekti. Bütün öğrencilerle birlikte ayağa kalktı; kısaya yakın orta boylu bir adam kürsünün önüne doğru yürümüş ve "oturun arkadaşlar" demişti. Elleri pantolon cebindeydi, gözlerini öğrencilere dikmişti. Âdeta öğrencilerin gözlerini arıyor gibiydi. Belki de gözlerinden onların içlerine nüfuz etmek istiyordu. Geniş yüzlü, çıkık elmacık kemikli, derin gözlü, yakışıklı bir adamdı. Fakat bu dış görünüşün asla onu ifade etmediğini az sonra anladı. Geniş yüzlü adam konuşuyordu. Gür, fakat tatlı bir sesle konuşuyordu. Hayır, buna konuşma denemezdi. Göğün yüceliklerinden yeşil ormanı, mavi denizi süzerek uçan bir kartalın uçuşuydu belki. Bir toplumun binlerce yıllık macerasını ihtişamlı notalarda toplayan bir orkestra da olabilirdi. Bütün sınıfı sihrine kaptırdığı muhakkaktı. Elleri cebinde yürüyüşü, geniş yüzü, çıkık elmacık kemikleri, derin gözleri sadece belirsiz bir fondu. O şimdi konuşuyordu ve bu konuşmadaydı; hayır konuşmanın kendisiydi. Bozkırın sesini anlatıyordu, bozkırda uçan atların sesini... Uzakta uluyan kurtların sesini anlatıyordu. Gök mavi bir kurt dağlar aşmış, sular geçmişti. Bayındır Han doksan tuğlu otağ kurmuştu. Tepelerden yel gibi, derelerden sel gibi geçmişti atlılar. Kopuzun tellerinde yaranan destan Orhun'da, Seyhun'da,

Fırat'ta, Tuna'da çağıldamıştı. Göl gibi kımız sağılmış, tepe gibi et yığılmıştı. Şimşek gürültülü, yıldırım belirtili destan İstanbul'un yedi tepesinde kalem minarelere dönmüştü. Sarı su kıyılarında kanı su gibi akan, kemiği dağ gibi yığılan göğün çocukları kaç Ergenekon'da üremişler, kaç Ergenekon'da çoğalmışlardı. Orkestra bütün bir tarihin sesini toplamış gibiydi. Göğün derinliklerinde uçan bükküt tarihin üzerinden süzülüyor gibiydi.

Onu böyle tanımıştı. İstanbul'un orta yerinde, kocaman bir amfinin arka sıralarında oturuyordu. Dört yıl boyunca oturdu o sıralarda. O sesi dinledi. Bilge Kağan'ı, Balasagun'lu Yusuf'u, Dede Korkut'u, Yunus'u, Fuzulî'yi, Yahya Kemal'i, Şehriyar'ı o sestem dinledi. Açıl susam açıl... O gün, o sınıfta mağaranın taştan kapısı açılmıştı. Uçsuz bucaksız dehlizlere o gün dalmıştı.

* * *

Hâlâ ışıltılı dehlizlerde dolaşıp pırıltılı mücevherler topluyorum. Fakat şimdi, bana bu kapıyı açan adam, Muharren Ergin yok. Ona ne kadar uzak ve ne kadar yakındım!... Göklerde süzülen kartala ne kadar yaklaşabilirsiniz? Bir defa Aksaray'dan Saraçhane'ye çıkarken, bir defa da Kızılay'da onunla birlikte yürümüşüm. Yüreğimin küt küt atışını hâlâ duyuyorum. Kızılay'da Dursun Yıldırım'la birlikteydik. Onun yanında bir Köktürk komutanı İbrahim Kafesoğlu vardı. Kafesoğlu'na bizi göstererek, "Bu gençler kurultaya geldiler" demişti. Sanki, haberimiz olmadan bizi izliyor gibiydi. Sonra Türkoloji kongrelerinde, odasında, evinde, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nde onunla konuştum, onu dinledim. Hayır, onunla başbaşa konuşmak istemiyordum; o kürsüde konuşmalı, ben dinlemeliydim. Türkçenin mükemmel sesini onun ağzından hep dinlemeliydim. Heyhat, o menhus hastalık... Onu değil, beni, bizleri sarstı. Konuşurken insanları avcunun içine alıp yoğuran bu adam, bu çıkık elmacık kemikli, derin gözlü adam nasıl bu kadar durgun olabilir? Buna ne ben dayanabiliyordum, ne dostlarım. İşte bir cuma günü elimizden kayıverdi. En yakın dostunun, Nihat Akay'ın kolları arasında ellerimizden kayıverdi.

Güney Azerbaycan'ın Sulduz Terekemelerinden olmalıydı. Sonra kim bilir hangi yüzyılda Gürcistan'ın Türkiye sınırına yakın bir köyüne göçmüşlerdi. Muharrem Ergin orada doğdu. Muş'un Bulanık kazasına göçtüklerinde henüz birkaç yaşındaydı. Balıkesir'de parasız yatılı. Sınıfın dikkatini çeken öğrencilerden biri Muharrem Ergin. Edebiyat hocası Nejdet Sançar. Nihal Atsız'ın kardeşi Nejdet Sançar'la lise talebesi Muharrem Ergin arasında nasıl bir gönül iletişimi vardı acaba? 1940'lı yılların bu titreşimleri Balıkesir göklerinde belki hâlâ mevcuttur. Bunu bilemiyoru ama 1960'lı yılların İzmir'inde aynı Nejdet Sançar'ın bir konferansını dinlediğimi, sonra

onunla uzun uzun konuştuğumu ve bu karşılaşmadan birkaç ay sonra da İstanbul'un orta yerindeki o kocaman anfide Muharrem Ergin'in öğrencisi olduğumu çok iyi biliyorum. Onun İstanbul'daki talebelik yıllarını Ahmet Nihat Akay'dan ne çok dinledim. Muharrem Ergin, Ahmet Nihat Akay, Faruk Kadri Timurtaş... Sınıfta Ziya Gökalp'a hakaret eden bir öğretim üyesine karşı bu üç öğrencinin gösterdiği tepki. Sert adımlarla sınıfı terk eden Ergin ve diğerleri... Protesto edilen öğretim üyesinin yaptığı sözlü imtihanında Ergin, Timurtaş ve Akay sıralarını bekliyorlar. Ahmet Caferoğlu imtihan salonuna giriyor ve bu öğrencilerin imtihanı bitinceye kadar ayrılmıyor. Caferoğlu çok sevdiği öğrencilerine yapılacak muhtemel bir haksızlığa engel olan güler yüzlü hocadır. Hüseyin Cahit Yalçın'ın "Kalkın Ey Ehl-i Vatan" yazısı ve Cağaloğlu'nda toplanan gençler. Muharrem Ergin de onlar arasında, ön safta. O yılları Güney Azerbaycan Türklerinin kültür başçısı Dr. Cevat Heyet'ten de dinledim. İzmir günlerimin eczacısı Nejat Pala'sının da o yılların dostları arasında yer aldığını Dr. Heyet'ten öğrendim. Sevgili Cevat Heyet bu kara haberi duydu mu acaba? Üniversitenin merkez binasında yapılan hazin törende konuşan avukat Nevzat Karagil de o günlerin dostu imiş. Kıbrıs davasının yıllarca savunuculuğunu yapmış olan Yeşil Ada dergisini çıkaran Nevzat Karagil onunla iki yıl aynı yurttan aynı odayı paylaşmış. Bu yılların heyecanlı gençlerini yazacak bir kalem yok mu acaba? İnsan sevdiklerinin her gününü, her saatini, bütün dostlarını öğrenmek istiyor.

Muharrem Ergin 1950'den itibaren üniversitede asistandır. Türk dilinin en büyük araştırmacılarından birinin, Kazan'lı Reşit Rahmeti Arat'ın yanında asistan. Fuat Köprülü Türk edebiyatını değerlendirirken şöyle dermiş: Dede Korkut'u terazinin bir kefesine, edebiyatımızın diğer eserlerini de öbür kefesine koysak Dede Korkut yine ağır çeker. Muharrem Ergin, Köprülü'nün bu sözünü işitmiş miydi bilmiyorum ama gençlik yıllarını Dede Korkut'a verdiğini çok iyi biliyorum. Oya gibi işlemişti bu eseri; bütün kelimelerini tek tek fişlere yazmıştı ve Dede Korkut üzerindeki en güzel çalışmalardan birini ortaya koymuştu. Türk Dil Kurumu, iki ciltlik bu çalışmayı, övünç kaynaklarından biri olarak bittikçe basıyor.

Dede Korkut üzerinde çalışan bir başka dev adam da gözlerimin önünden geçiyor. Uzun boylu, yakışıklı bir dev. Vatanın bağrında bir sıradağ. Sanki Bozkurtların Ölümü'ndeki Yamtar dirilmiş, Orhan Şaik Gökyay olmuştu. Gökyay Korkut Ata ile hemhâl olmuştu. İki Dede Korkutçu, Azerbaycan'daki gibi desek iki Korkutşinas nasıl da birbirine girmişti... Dûçentnâme ve Biz Şaşmadık... Bunlar iki kitapçık değil, iki

kılıçtı. Devler çarpışıyordu ve devler çarpışırsa mutlaka muhteşem olurdu. Yoksa İç Oğuz'la Dış Oğuz birbirine mi girmişti? Her ikisi de Atsız'ı şahit gösteriyordu. Atsız iki dostunu uzaktan, elbette biraz üzgün, fakat vakur seyrediyordu. Mavi göğün altında nice kılıç şakırtıları ve ok vınlamaları Türk'ün Türk'le döğüşmesinden yaranmamış mıydı? İki zayıfın döğüşmesinden ne çıkar? İki dev döğüşürse ancak destan doğar. Türk dilinin kalem kavgası bu iki kitapçıkta en görkemli yansımasını buldu. Muharrem Ergin, Bu Vatan Kimin'i ne de güzel okurdu... Gür ve tatlı sesiyle. Onlar Oğuz'un bilicisi ve Oğuz'un döğüşçüsü idiler. Kuzeyde bir yerde, Demirkazık altında hâlâ duran Tepegöz'le az mı döğüşmüştüler? Gök Tanrının bir ay arayla onları yanına alması nasıl bir tesadüf ola ki? Mutlaka bir bildiği vardır Tanrı'nın. Onlar Gök Tanrıya "kerçek bolmuş"lardır; gerekli olmuşlardır ve Tanrı bu yiğit evlâtlarının hünerlerini görmek istemektedir. Şüphesiz Tanrı Dağı'nın doruklarında bir şölen vardır. Motun ve Bilge Kağan, Çağrı Bey ve Mustafa Kemal... Daha nice başbuğ... İrkıl Ata ve Korkut Ata... Kâşgarlı Mahmud, Ali Şir Nevayi, Fuat Köprülü, Reşit Rahmeti, Ahmet Caferoğlu ve Atsız... Bütün biliciler oradadır. Dedem Korkut soy soylayıp boy boylamaktadır. Gök dünyasına yeni doğan yiğit evlâtlarına ad koymaktadır.

* * *

1963'ten beri ben de katıldım onun ve onların dünyasına. Uzaktan, Erzurum'dan ve Ankara'dan hep onu izledim. Erzurum'da ve Ankara'da hep onu okudum, onu okuttum. Dil Bilgisi'ni, Osmanlıca Dersleri'ni, Orhun Abideleri'ni. Gazetelerdeki gür sesli yazılarını nasıl da heyecanla beklerdim!... Niçin daha sık yazmıyordu? Bu kalem bizi özlem içinde bırakmamalıydı. Sonra bir gün "Türkiye'nin Bugünkü Meseleleri"ni elimize alıverdik. Bu bir fikir eseri idi. Fakat, bir fikir eseri, bu kadar açık, bu kadar vazih nasıl yazılabilirdi! İşte onun Türkçesinin baş vasfı: Vuzuh. En karmaşık meseleleri nasıl da berak anlatırdı!... Ve "Türkiyenin Bugünkü Meseleleri"nde Türk dilini anlatırken de böyleydi. Bu dil bizim tabiatımızdı, bizdik. Mücerret bir cihan yoktu, bu dilin çerçevesinden kavıyorduk biz cihani. Hatta tabiatın seslerini, kuş cıvıltısını, su şırıltısını, rüzgârın ve aslanın sesini bu dille seslendiriyorduk biz. Bizim dilimizde aslan başka türlü kükrer, gök başka türlü gürüldü. Dilimizin sesini, dilimizin ruhunu öğrenmek isteyen bu kitaptaki dil bahsini mutlaka okumalıdır.

Arka arkaya geldi kitapları Muharrem Ergin'in. 1970'te Orhun Abideleri, kapağındaki Kök Tigin'le ne kadar mavi duruyordu! Ya ön sözdeki o ateşten satırlar:

"Türk adının, Türk milletinin isminin geçtiği ilk Türkçe metin... İlk Türk tarihi... Taşlar üzerine yazılmış tarih... Türk devlet adamlarının millete hesap vermesi, milletle hesaplaşması... Devlet ve milletin karşılıklı vazifeleri... Türk nizamının, Türk töresinin, Türk medeniyetinin, yüksek Türk kültürünün büyük vesikası... Türk askerî dehasının, Türk askerlik sanatının esasları... Türk gururunun ilâhî yüksekliği... Türk feragat ve faziletinin büyük örneği... Türk içtimaî hayatının ulvî tablosu... Türk edebiyatının ilk şaheseri... Türk hitabet sanatının erişilmez şaheseri... Hükümdarâne eda ve ihtişamlı hitap tarzı... Yalın ve keskin üslûbun şaşırtıcı nümunesi... Türk milliyetçiliğinin temel kitabı... Bir kavmi bir millet yapabilecek eser... Asırlar içinde millî istikameti aydınlatan ışık... Türk dilinin mübarek kaynağı... Türk yazı dilinin başlangıcını milâdın ilk asırlarına çıkartan delil... Türk ordusunun kuruluşunu en az 1250 sene öteye götüren vesika... Türklüğün en büyük iftihar vesilesi olan eser... İnsanlık âleminin sosyal muhteva bakımından en mânalı mezar taşları... Dünyanın bugün belki de en büyük meselesi olan Çin hakkında 1250 sene evvelki Türk ikazı..."

Azeri Türkçesi kitabı bütün öğrencilerini tekrar 1960'lara götürdü. Şehriyar'ı hiç duymamıştık. Oysa o 20. yüzyıl Türk şiirinin padişahlarından biriydi. Ömrü Tahran'da ve Tebriz'de geçiyordu. Muharrem Ergin'in atalarının birkaç yüzyıl önce yaşadığı topraklarda. Fars şiirinin en büyük isimlerinden biriydi. Sonra bir gün Tebriz'e geldiğinde annesi ona "ağzına koyduğum dille yaz oğlum" demişti; "ağzına verdiğim sütle" der gibi; "sonra sütümü helâl etmem" der gibi. İşte Şehriyar annesinin bu sözlerle Türk şiirine doğdu. "Haydar Baba'ya Selâm" şiiri böyle yazıldı:

Haydar Baba, ıldırımlar şahanda,
Seller, sular şakgıldıyup ahanda,
Gızlar ona saf bağılyup bahanda
Selâm olsun şovketüze, elüze
Menim de bir adım gelsün dilüze.

Bayram yeli çardahları yihanda,
Novruz gülü, gar çiçeği çihanda,
Ağ bulutlar köyneklerin sıhanda,
Bizden de bir yad eliyen sağ olsun,
Derdlerimiz goy dikkelsün dağ olsun.

Bu şiir onun dilinde ne kadar güzel, ne kadar tatlıydı! Ağızda bal gibi, şeker gibi. Sınırlarımız ötesindeki Türk şiirinin tadına işte o zaman varmıştık. Kaç nesil onun ağzından Şehriyar'ı ezberledi! Sonra Erzurum'da, Ankara'da ben

de Şehriyar'ı anlattım öğrencilerime. Onu taklit ederek Şehriyar'ın şiirlerini okudum. 1979'da bir gün yolum Tebriz'e düştüğünde Şehriyar'ı gördüm de. Yaşı kemale ermiş bir Oğuz bilgesiydi. Ahmet Karaca'ya ve bana zamanın bölünmezliğini anlatıyordu. Fransız şairlerini Türkiye kanalıyla nasıl okuyup öğrendiğini anlatıyordu. Paris'ten İstanbul'a, İstanbul'dan Tebriz'e yol gidiyordu. Şehriyar'la konuşurken hep onu düşünmüştüm. Benim yolumu Tebriz'e düşüren oydu. Tebriz belki de ilk duraktı. Sonraki yıllar Bakû'ya, Taşkent'e, Kazan'a, Almatı'ya da yolum düşecekti. Hep gönlümde onunla seyahat ettim. O da buraları görmeliydi. 1988'de Bakû'ya birlikte gidecektik; fakat ne olduğunu bilmiyorum, hoca gelmedi. İsmayılı'da yaşadığımız masal gecesinde o da olsaydı, o da olabilseydi... Orhan Şaik Gökay, Bahaeddin Ögel, Aydın Memedov... O gece orman kıyısında kurulmuştu otağlar. Şiirler ve tar sesleri havayı doldurmuştu. Kemaloğlu Ergin mutlaka Şehriyar'dan şiir okumalıydı veya

Bizim köyde gönül diyorlar
Bu derde ne derler sizde

mısralarıyla biten aşk şiirini dillendirmeliydi. Fakat heyhat, hoca yoktu o nağıl gecesinde. Sonra yolumuz Tonyukuk'a, Bilge Kağan'a, Köl Tigin'e de düştü. Ebedî taşların üstündeki 1250 yıllık unutulmaz sözleri Sertkaya ile birlikte okuduk. Yanımda onun *Orhun Abideleri* vardı. Motun'un, Bumın'ın, Köl Tigin'in at koşturduğu bu topraklarda muhakkak şimdi onun ruhu dolaşiyor. Bir cuma günü Muharrem Ergin kergek boldı. Özüm sakındım. Körür közüm körmez teg, bilir biligim bilmez teg boldı. Özüm sakındım. Öd tengri yaşar; kişi oğlu kop ölgeli törümüştü. Ança sakındım. Közde yaş kelser tıda, köngülte sıgıt kelser yanduru sakındım. Hayır gözden yaş gelse tutamadım, gönülden feryat gelse döndüremedim. Görür gözüm görmez, bilir aklım bilmez oldu. Ebedî yaşayan Tanrıdır, kişi oğlu hep ölmek için yaratılmış. Közüm kaşım yablak boldı. Közüm yaş, könglüm sıgıt toldı. Muharrem Ergin kergek boldı, uça bardı. Tengri yolın aç a bardı. Eçüm apam Bilge Kagan, Köl Tigin Ötüken yışda otag kurdı. Kolın uzatıp, eligin açıp Ergin'ge kelgil tidi. Ol yorıdı, tiz urup baş egip orninga olurdu. Olurapan toy başladı. Şimdi orada, Ötüken göklerinde görkemli bir toy var. Tarihten gelip geleceğe yürüten ordular var. Bir cuma günü Kemaloğlu Ergin de kergek bolup uça bardı. Ötüken göklerindeki toya ulaştı. Oradan bizleri görüyor musun hocam, bizler sensiz kaldık. Bengü taşları, Dede Korkut'u, Şehriyar'ı şimdi kimden dinleyeceğiz? Tonyukuk'un sesini şimdi kim dillendirecek?

Biz yetim kaldık, senin çevren ışıkla dolsun hocam.